

всьякденному діловому та особистісному спілкуванні з урахуванням соціокультурної специфіки.

Перспективи подальших розвідок. Перспективи наступних досліджень вбачаємо у виявленні впливу на формування окресленої компетентності особистості різних соціокультурних детермінант у взаємозв'язку з обраною професією.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Александрова Н.* Выставочный менеджмент. Технологии организации и рекламно-информационного сопровождения выставок и конференций / Н. Александрова, Е. Сорокина. – М. : РИА

"ПРОЭКСПО", 2014. – 512 с.

2. *Богоявленская А. Е.* Развитие познавательной самостоятельности студентов: [монография] / А. Е. Богоявленская. – Тверь, 2004. – 160 с.

3. *Друкер П.* Задачи менеджмента в XXI веке: учеб. пособ. / П. Друкер / [пер. с англ.]. – М. : Вильямс, 2002. – 276 с.

4. *Зборовский Г. Е.* Социология образования / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, Владос, 2005. – 384 с.

5. *Крутик А. Б.* Выставочный бизнес: вопросы теории и практики / А. Б. Крутик, Е. А. Базарова, М. В. Решетова. СПб: СПбГУКиТ, 2003. – 391 с.

6. Основы выставочно-ярмарочной деятельности: учеб. пособ. / Л. Е. Стров-

ский [и др.]. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 95 с.

7. *Россинтер Дж.* Реклама и продвижение товара: пер. с англ. / Дж. Россинтер, Л. Перси. СПб. : Питер, 2001. – 162 с.

8. *Холленсен С.* Маркетинговые коммуникации: пер. с англ. / С. Холленсен. – М. : П.М., 2001. – 251 с.

9. *Guerrilla trade show selling: new unconventional weapons and tactics to meet more people, get more sales / Jay Conrad Levinson, Mark S.A.Smith, Orvel Ray Wilson.* 2004. – 73 p.

10. *Herbert R.* Quo vadis Messerwirtschaft/ Rex Herbert // Die Messerwirtschaft, 2009. – 227 p.

Стаття надійшла 3.12.2015 р.

УДК 792.2: 378.147: 378.12

Петро КОВАЛЬ

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДРАМАТУРГІЇ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ – ЗАПОРУКА ВИСОКОЯКІСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті автор визначає важливість підвищення рівня проведення занять у вищому навчальному закладі. Висвітлюються проблеми сьогоденних підходів у формуванні гармонійно розвиненої особистості та професійній підготовці майбутніх фахівців. Розкривається суть освіти в сучасних умовах: освіта для людини, стрижнем якої є розвивальна, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, уміє критично мислити, опрацювати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє і життя країни. Саме такий підхід у формуванні нової людини вимагає глибокого оновлення системи вищої освіти що зумовлює її випереджувальний характер.

Ключові слова: навчально-виховний процес, театральна драматургія, акмеологія, педагогічна майстерність, професійна підготовка, гармонійний розвиток.

P. Koval. The use of compositional

drama in the educational process is the pinnacle of pedagogical skill of the teacher of higher educational institution. In the article the author determines the importance of raising the level of employment in higher education. Highlights the problems of today's approaches in the formation of harmoniously developed personality and training of the future specialists. The essence of education in modern conditions is, first and foremost, education for human stem which is developing, kulturoloska dominant, education of responsible, capable to self-education and self-development, able to think critically, to process various information, to use the acquired knowledge and skills for creative problem solving, seeking to improve on their lives and the life of his country.

Keywords: educational process, theatrical drama, acmeology, pedagogical skills, professional training, harmonious development.

Meta: розкрити важливість використання театральної драматургії у навчально-виховному процесі під час проведення занять.

Постановка проблеми. XXI століття в усіх сферах життєдіяльності лю-

дини і суспільства в цілому висуває нові проблеми, що ставить перед людиною, а отже, і перед освітою виконання надважливого завдання – підготовка високоякісних фахівців з урахуванням усіх загальнолюдських моральних цінностей. Зумовлено це, насамперед, тим, що в нашій країні відбувається формування нової людини, теорії людиноцентризму, тобто людини з нестандартним мисленням, новим підходом у вирішенні багатьох питань суспільного значення.

Тому, сьогодні пріоритетним завданням вищої освіти є розвиток і формування в людини таких якостей, які дозволили б їй швидко адаптуватися до інших соціальних умов і створювати таким чином новий соціально-економічний, політичний, культурний, морально-духовний простір.

У Національній доктрині розвитку освіти наголошується на тому, що метою державної політики щодо розвитку освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати су-

веренню, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти [7]. Тому вирішення такої проблеми першочергово покладається на освіту, яка має достатній науковий потенціал для виконання надважливих завдань.

Освіта в сучасних умовах бачиться, насамперед, освітою для людини. Її стрижнем є розвивальна, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, уміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє і життя країни. Саме це вимагає глибокого оновлення системи вищої освіти та зумовлює її випереджувальний характер.

Ураховуючи особливі умови розвитку сучасного суспільства, на педагогічну діяльність у вищому навчальному закладі покладається неабияка соціальна роль, оскільки йдеться про формування майбутнього фахівця, від рівня підготовленості якого значною мірою залежить економічний, політичний, соціальний, культурний розвиток держави.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження даної проблеми стало предметом аналізу багатьох педагогів і психологів, зокрема: А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Беспалька, В. Галузинського, І. Зязюна, В. Казакова, В. Кременя, Н. Кузьміна, Н. Кухарева, Н. Кузьміної, О. Лавриненка, О. Отич, Н. Печенюк, О. Помиткіна, В. Рибалки, Г. Васяновича, В. Сластьоніна, Ф. Тонких, І. Харламова та інших.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна діяльність у вищому навчальному закладі – діяльність, спрямована на підготовку висококваліфікованого фахівця, здатного знайти своє місце на ринку праці, активно включитися у політичну, суспільну, культурну та інші сфери життя суспільства. Наголошуючи на важливості даного питання І. Зязюн відзначає: "Суть і мета людини – у постійному розвитку, її духовному становленні, гармонії взаємин із собою та іншими людьми, зі світом. У цьому випадку освіта на державному рівні створює умови розвитку-саморозвитку, виховання-самовиховання, навчання-самонавчання всіх і кожного... Відповідно система освіти створюється для людини, функціонує та розвивається в її інтересах, служить повноцінному розвитку особистості, та в ідеалі свого призначення – ща-

стя людини" [4].

Професійна підготовка майбутнього фахівця певною мірою залежить від педагогічної майстерності викладача, що передбачає комплекс професійних, духовних, морально-етичних та естетичних якостей. Адже на сьогоднішній день велика кількість викладачів ВНЗ не мають базової педагогічної підготовки, особливо це характерно для вищих технічних навчальних закладів, оскільки їхній викладацький склад формується переважно з магістрантів. Тому лише високопрофесійний педагог здатний забезпечити підготовку гармонійно розвиненої особистості. Адже метою вищої школи є розвиток особистості молодшої людини, її інтелектуального, морального, культурного потенціалу, створення умов для постійного професійного зростання й самоудосконалення. Викладач має з максимальною ефективністю реалізувати свої індивідуальні здібності, інтелектуальні та моральні можливості в підготовці майбутнього фахівця. Завданням професійної підготовки повинен бути комплекс людських добродійностей, безсумнівно, моральних якостей, що повністю розкриваються через кращі зразки високопрофесійного мистецтва, без яких неможливо переборювати дегуманізацію суспільства в умовах ринкових відносин.

Н. Кузьміна виділяє п'ять рівнів педагогічної діяльності:

- репродуктивний (недостатній) полягає в умінні розповісти те, що знає сам педагог;
- адаптивний (низький) – передбачає уміння пристосувати своє повідомлення до особливостей аудиторії;
- локально-моделювальний (середній) – полягає у володінні педагогом стратегіями передавання знань з окремих розділів та тем;
- системно-моделювальний (високий) – полягає в умінні формувати систему знань, умінь, навичок з предмета загалом;
- системно-моделювальний діяльність і поведінку (вищий) – передбачає здатність педагога перетворювати свій предмет на засіб формування особистості вихованців [6].

Педагоги першого і другого рівнів не володіють свідомими стратегіями професійної діяльності та здійснюють її здебільшого завдяки інтелектуальним якостям. Власне педагогічні здібності виявляються на третьому рівні, коли домінанта зміщується із себе на вихованців. На четвертому і п'ятому рівнях уже очевидна педагогічна обдарованість, що

простежується у спроможності підпорядковувати власні інтереси педагогічній меті, створювати оригінальні системи навчально-виховної роботи. На високих рівнях педагогічної діяльності виявляються спеціальні здібності (художні, артистичні), які також спрямовуються на досягнення педагогічних цілей [6]. Важливо відмітити те, що Н. Кузьміна визначає саме художні та артистичні здібності викладача, що виступає важливою складовою художньо-мистецької діяльності. І тому мистецька складова є важливим компонентом навчально-виховного процесу, тобто п'ятий рівень є акмеологією педагогічної діяльності.

Акмеологія як наука виникла ще у 20–30 роках ХХ ст., її заснування пов'язане з ім'ям російського академіка Б. Ананьєва. "Акме" у перекладі з грецької має значення "вершина", "найвищий ступінь розквіту". По-древньогрецькому "бути в акме" означає "знаходитися на вищій сходинці розвитку". Акмеологія розглядає людину як суб'єкта життєвого шляху та розробляє засоби досягнення особистістю соціальних і професійних вершин.

На теперішньому етапі розвитку суспільства спостерігається інтеграція акмеології та синергетики. Практичною метою акмеології бачиться можливість пояснити людині, яким чином можливо рухатись далі, коли ціль, поставлена на певному етапі життя, уже досягнута. Саме тут ми бачимо зв'язок акмеології та педагогіки. Б. Ананьєв у монографії "Людина як предмет пізнання" виділив акмеологію як особливу галузь знань у системі наук про людину [1]. Питанню акмеології присвятили свої праці такі науковці, як А. Деркач і Н. Кузьміна – "Акмеологія: пути достижения вершин профессионализма", А. Бодаев – "Акмеологія как учебная и научная дисциплина". В останній описано методологічну будову акмеології.

На сучасному етапі з'явилися нові самостійні наукові напрями: педагогічна акмеологія, військова акмеологія, акмеологія діяльності в особливих і екстремальних умовах, управлінська акмеологія тощо. Метою акмеології є удосконалення особистості, допомога в досягненні нею вершини фізичного, духовного, морального і професійного розвитку, гуманізація даного розвитку. Тому питанню вершин професійної майстерності приділяється неабияка увага. Педагогічна діяльність не є винятком, а скоріш, навпаки, вона передреє підготовці майбутніх фахівців будь-якого напрямку

Складові заняття

№ з/п	Структура навчально-виховного процесу	Композиційно-драматургічна побудова навчально-виховного процесу
1	Організаційна частина	Експозиція
2	Вступна частина	Зав'язка
3	Основна частина	Розвиток дії
4	Закріплення подачі матеріалу	Кульмінація
5	Завершення заняття	Розв'язка

діяльності.

Особливостями педагогічної професії, за словами В. Шаталова, є те, що викладач (вчитель) уособлює в собі і творця заняття, і виконавця, і режисера виконання творчого задуму як цілісне театральне дійство для отримання найвагомішого результату – глибокого оволодіння знаннями студентами (учнями) з опрацьовуваної теми. Адаже педагогічну діяльність єднає з театральною їхня органічність, що зумовлює процес творчості за законами самої природи. Це означає, що і актору, і педагогу, як і в житті, необхідно набути досвіду по-справжньому бачити, слухати, мислити, переживати, а не уваятися такими, що мислять, переживають, діють [8].

Досягнення успіху у проведенні занять допоможе театральна драматургія, яка накладається на кожну частину заняття. Уміння використовувати методи композиційної побудови в навчальному процесі за законами театральної драматургії є одним із найважливіх етапів у професійній діяльності педагога, оскільки навчально-виховний процес необхідно будувати за такими принципами, які структурують заняття в логічну систему.

Драматургія будь-якого заняття передбачає п'ять частин: експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація і розв'язка. Особливість використання мистецького драматургічного закону полягає у тому, що він практично накладається на кожну із частин заняття (організаційна частина, вступ до подачі нового матеріалу,

подача запланованого навчального матеріалу, закріплення поданого матеріалу, завершення заняття), що дасть можливість більш ефективно й раціонально провести лекційне, семінарське чи практичне заняття (табл. 1)

Організаційна частина (експозиція) дуже важлива, адже від того, як пройшла перша зустріч, залежить уся подальша робота. Тут повинно відбутися встановлення взаємозв'язку між викладачем та аудиторією; ознайомлення зі студентами, місцем, де проводиться заняття, умовами тощо.

Вступна частина (зав'язка). Ознайомлення студентів з науково-навчальним матеріалом. Правильно започаткована зав'язка дасть можливість логічного переходу до наступної частини.

Основна частина (розвиток дії). Вона є головною, адже в ній пропонується новий матеріал, відбувається обговорення теоретичного матеріалу і практичне використання у професійній діяльності. Ця частина потребує досить ґрунтовної підготовки. Щоб успішно викласти матеріал, необхідно вмільо використовувати важливі докази, факти, давати пояснення різноманітним науковим поняттям, визначити ключові слова, застосовувати уточнення та інше.

Закріплення поданого матеріалу (кульмінація) – результат попередніх частин, унаслідок чого у студентів виникають запитання, що характеризує їхнє зацікавлення та захопленість новою темою. Якщо питань немає, це свідчення того, що тема зрозуміла або нецікава. Се-

мінарське заняття дасть відповідь на два варіанти.

Завершення заняття (розв'язка). Має бути досить короткою. Тут можуть висловлюватися побажання та пропозиції. В окремих випадках, які трапляються досить рідко, розв'язка наступає одноразово з кульмінацією. Лектор прощається із студентами [2, 79–81].

Педагогічна майстерність викладача полягає в тому, щоб він у кожній частині навчального процесу (це стосується як лекційних, так і семінарських чи практичних занять) використовував композиційну драматургію (усі п'ять її частин). Для прикладу візьмемо одну з частин навчально-виховного процесу – організаційну, яку вибудуємо за законами драматургічної побудови на основі експозиції, тобто експозиція буде розподілена на п'ять частин (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, зав'язка) за композиційно-драматургічною побудовою (табл. 2).

За таким принципом необхідно будувати і вступну частину заняття, і всі інші, що дозволить виявити найбільш важливі моменти у подачі викладачем навчального матеріалу, а студентам – у його сприйнятті та засвоєнні. Власне у цьому полягає педагогічна майстерність, тобто акмеологія педагогічної майстерності викладача. Досягнення даного рівня можливе тільки при повсякденному професійному вдосконаленні та серйозній підготовці до кожного заняття. У викладача не повинно бути неважливих занять, усі вони мають вибудовуватись за най-

Організаційна частина (експозиція)

№ з/п	Структура навчально-виховного процесу	Композиційна побудова навчально-виховного процесу
1	Вхід викладача до аудиторії (правило трьох двадцятків)	Експозиція
2	Привітання із студентами	Зав'язка
3	Встановлення дружнього контакту	Розвиток дії
4	Створення здорової психологічної атмосфери в аудиторії	Кульмінація
5	Перехід до вступної частини	Розв'язка

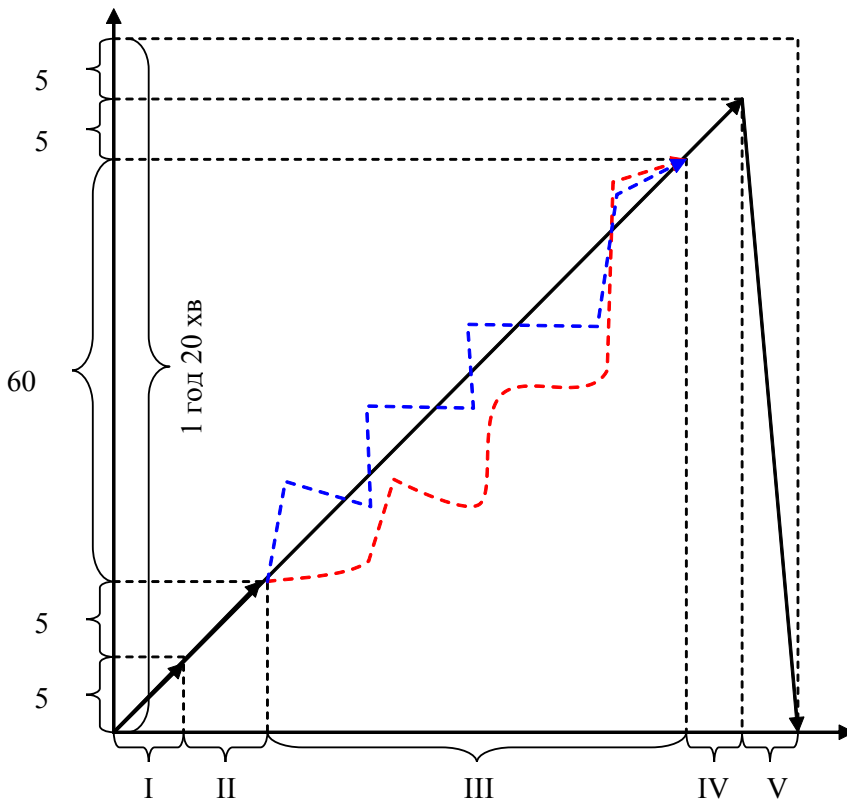

Рис. 1. Розподіл заняття за театральною драматургією

вищими законами композиційної драматургії, урахувавши часові межі кожної із частин навчального заняття і композиційної структури.

Наведемо приклади розподілу часу у використанні як театральної драматургії, так і всіх частин заняття (рис 1). Розподіл часу для занять. I частина – 5 хв (експозиція); II частина – 5 хв (зав'язка); III частина – 60 хв (розвиток дії); IV частина – 5 хв (кульмінація); V частина – 5 хв (розв'язка). I і II, IV і V частини необхідно використовувати індивідуально. Наприклад, I і II частини: I – 3 хв, II – 7 хв, або IV і V частини – відповідно 8 і 2 хв. III частина займає особливе місце, а саме: 60 хв розраховано в середньому на три питання по 20 хв або чотири питання по 15 хв залежно від теми і питань. Цей час використовується індивідуально викладачем чи студентом на семінарсько-практичних заняттях. Одне заняття (пара) триває 1 год і 20 хв (за основу взято заняття, яке проводиться без перерви). Якщо заняття проходять за схемою 2 по 45 хв з перервою 5 хв, то відпо-

відна структура повинна охоплювати як першу півпару, так і другу, а також усю пару з тривалістю 90 хв. Цікавим моментом є те, що перерва 5 хв викладачем може використовуватися для вирішення ряду питань, які виникають у студентів. Ідеться не тільки про програмний, а й інший матеріал, адже викладач має виступати в ролі тьютора, який в собі поєднує старшого товариша, радника, консультанта і просто цікаву людину. Такий підхід дозволить педагогу привернути до себе увагу студентів, виявити кращих, котрі цікавляться значно глибше питаннями з даної проблеми, яка вирішується в процесі заняття [5].

Сьогодні маємо ряд різних методик, технологій, засобів навчання і виховання, за допомогою яких здійснюється навчально-виховний процес. Але скільки б їх не було, усе ж важливим є творчий підхід у їх використанні. Найкращий попередній педагогічний досвід не можна перенести автоматично до навчально-виховного процесу без творчого його осмислення, наповнення індивідуальним

змістом, у якому виявляються особистісне ставлення і власна творча індивідуальність педагога, котрий упроваджує цей досвід у свою систему педагогічної роботи [3].

Висновок. Отже, побудова навчально-виховного процесу є складним психолого-педагогічним завданням. Для його вирішення на високому рівні необхідно вводити нові технології навчання, які враховували б використання мистецької складової для засвоєння навчального матеріалу студентами на більш якісному рівні, забезпечуючи високоякісну професійну підготовку, що є важливою передумовою та загальносуспільною потребою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. В. Человек как предмет познания: монография / Б. Г. Ананьев. – Питер: Изд-во "Питер", 2001. – 288 с.
2. Захаров Р. В. Сочинение танца. Страница педагогического опыта / Р. В. Захаров. – М.: Искусство, 1983. – 237 с.
3. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу / І. А. Зязюн // Рідна школа. – 2000. – № 8. – С. 8–13.
4. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / [за ред. І. А. Зязюна]. – К.: Віпол, 2000. – С. 11–57.
5. Коваль П. М. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів засобами мистецтва: дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 / П. М. Коваль. – К., 2014. – 544 с.
6. Кузьміна Н. В. Професіоналізм діяльності преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Н. В. Кузьміна. – М.: Высшая школа, 1989. – 167 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.shatalovschools.ru/>

Стаття надійшла 9.11.2015 р.